

Hírfutár

6. évfolyam, 16. szám MTA VILÁGGAZDASÁGI KUTATÓINTÉZET

2004. május

A TARTALOMBÓL

- 1 Inotai András: Az új Európa születése ...
2 Rác Margit: Valóságá vált álom?

- 3 Események
4 Újdonságaink

Inotai András

Az új Európa születése. Gondolatok az európai jövőről

2004. május elseje kettős történelmi dátum. Egyfelől, ahogy köztudott, tíz ország csatlakozásának időpontja a tizenöt tagú Európai Unióhoz. Másrészt, ami kevésbé köztudott Európa különböző területein, egy új Európa születése. Akárcsak több mint ezer éve, a római kereszténység felvétele a cseh-, lengyel- és magyarok területeken nemcsak a népeknek az európai folyamatokba való bekapcsolását jelentette, hanem egy új Európa alapjainak lerakását is. Ahogy azonban több mint egy évezrede, úgy most is, az európai egység kiterjesztésének sikere – immár jogilag intézményesített, gazdaságilag hosszabb ideje megalapozott formában – nemcsak az újonnan csatlakozók, hanem a hosszabb ideje az integrációban élő országok viselkedésének függvénye is. Közös a felelősségünk Európa jövőjét illetően.

Annál is inkább, mert a jelenlegi bővítés számos területen alapvetően eltér a korábbiak gyakorlatától, és helytelen döntések esetén eltérhet azok következményeitől is. Ez az Európai Unió első bővítése, amely nem európai belügy, hanem a globalizáció kihívásainak tükrében értékelendő. Ez az első bővítés, amely nem szárnyaló, hanem nagymértékben stagnáló vagy alig növekvő európai kulcsgazdaságok közegében zajlik. Továbbá ez az első bővítés abból a szempontból is, hogy milyen reformkényszerek halmozódtak fel Európában, nem utolsósorban a fejlettebb uniós tagállamokban, de a közösségi politikák szintjén vagy a globalizációra adandó megfelelő európai válaszlépések szintjén is. Ez az első bővítés, ahol a bővítés és mélyítés korábban elválaszthatatlan együttmozgása megszakadni látszik. Ugyanis tíz ország csatlakozása nem ágyazódik be egy korábban megkezdett, világos menetrenddel rendelkező mélyítési folyamatba. Szinte minden területen szükség lenne az integrációs folyamatok mélyítésére, azaz „közösségesítési” fokának emelésére, erre azonban egyetlen példát sem találhatunk. Csak remélhető, hogy a közös európai alkotmányt mihamarabb sikerül elfogadnia minden tagállamnak. Végül ez az első bővítés, ahol nyilvánvaló konfliktus áll fenn a politikai érvek alapján meghozott bővítési döntés, vagyis a politikai akarat és az ehhez nélkülözhetetlen gazdasági-pénzügyi erőforrások megléte, rendelkezésre állása között.

Természetesen a tíz új ország csatlakozásának a gazdasági-pénzügyi megfontolásokon messze túlmenő okai is vannak. Mindaddig kevés figyelmet kapott, hogy – legalábbis a legtöbb ország – egy sikeres, jövőorientált, versenyképes Európa tagja kíván lenni, és éppen ennek az Európának a megteremtésében szeretne akár lakosságánál, akár egy főre jutó társadalmi termékénél nagyobb mértékben részt vállalni. Az európai jövő szempontjából több területen fogalmazhatók meg kulcskérdések, de nemcsak az újonnan belépők, hanem a jelenlegi tagok felé is egyaránt:

- * Vajon a huszonöt tagú közösség tagjai jövőorientált vagy *status quo*-orientált politikát fognak-e folytatni?
- * Továbbra is a sokszor szűklátókörű és rövid távú nemzeti érdekeket, avagy az európai érdekeket fogják-e előnyben részesíteni?
- * Tudnak-e másokkal együttműködni, beleértve a kelet-közép-európai térséget alkotó országokat is, avagy mindeki a maga (nem létező) különútját fogja keresni?
- * Milyen vezetési struktúrát hajlandók elfogadni, hogyan viszonyulnak a többsebességű Európa gyakorlatához?

A fenti kérdésekre adott nemzetállami és európai válaszok alapvető módon határozzák meg a kibővített Európa sikerességét és kockázatait, nem kevésbé azonban az európai biztonságban és gazdasági-társadalmi fejlődésben játszott szerepét éppúgy, mint a globális folyamatok irányításában kifejezésre juttatható befolyását.

Egyetlen tagállam sem tagadja, hogy Európának csak egyesülve – és jövőorientált stratégia mellett – van esélye arra, hogy a világban kiépített gazdasági szerepét megtartsa, politikai befolyását pedig érezhetően fokozza. Ahhoz azonban, hogy ez bekövetkezzék, nélkülözhetetlen a döntési prioritások eddigi gyakorlatának megfordítása. Ugyanis az elmúlt időszakban – és felerősödve az elmúlt egy-két évben – sokszor

szűklátókörű, nem egyszer kifejezetten pártpolitikai és pillanatnyi belpolitikai hatalmi érdekek mozgatták a tagállamok Európával kapcsolatos álláspontjának kialakítását, és nagymértékben döntéseit is. Ha azonban egyetértés van abban, hogy Európa csak egyesülve tud komoly világpolitikai tényezővé válni, és megkerülhetetlen világ gazdasági tényező maradni, akkor ezt a hamis logikát, ezt a hibás sorrendiséget meg kell fordítani. Nem a nemzeti oldalról kiindulva kell meghatározni az európai elképzeléseket, érdekeket és korlátokat, hanem fordítva, az európai követelményeknek kell alakítaniuk a nemzeti politizálás és döntéshozatal folyamatait.

Ez 2004. május elsejének történelmi üzenete régi és új tagok számára egyaránt. Közös a lecke, közös a felelősség, közös a siker, de a kudarc költségeinek vállalása is, annak minden előre nem látható következményével együtt.

Mindebből adódnak a magyar feladatok, de ugyanígy könnyen körülhatárolható az elkerülendő csapdák, csapdahelyzetek is. Egyrészt késelem nélkül ki kell dolgozni a közösségi politika valamennyi területére a magyar stratégiai érdekeket, azok képviselésének és érvényesítésének lehetséges formáit. Másrészt valódi társadalmi párbeszéd keretében fel kell készíteni a magyar társadalmat a 21. századra, ezen belül pedig a huszonöt tagú közösségen belüli hatékony érdekképviselőre. Ugyanis csak megfelelően felkészített, érett, demagógiától mentes társadalom képes az integráció kínálta előnyöket kihasználni, a csatlakozásban elsősorban esélyt és nem veszélyt, fejlődési lehetőséget és nem korlátot látni. Harmadrészt – akár az unióban, akár az ennél szélesebb globális közegben – kis országok sikeres teljesítménye elválaszthatatlan az adott társadalom belső kohéziójának, összetartásának és összetartozásának erejétől.

Semmi okunk arra, hogy ne bízzunk magunkban. Ezt nemcsak a gazdasági fejlődés kézzelfogható bizonyítékai, a versenyképesség elért foka, a nem egy régebbi uniós tagállamnál modernebb gazdasági (termelési és export-) szerkezet alapozza meg, hanem két sajátos magyar történelmi előny is. Az egyik az, hogy sok évszázados történelme során a magyarság többször került olyan helyzetbe, ahol gyakorlatilag semmiféle mozgásteret nem maradt. És éppen ezeket a kilátástalannak tetsző szituációkat tudta megváltoztatni – lassú, kitartó és nem utolsósorban innovatív tevékenységével, de mindenkor széles körű társadalmi támogatottság, belső kohézió mellett. A huszonöt tagú közösség ennél sokkal kedvezőbb kiindulási helyzetet teremt. Ahhoz azonban, hogy a magyar elképzelések az ország tényleges „fizikai” súlyánál (a kibővített EU népességének 2,2, bruttó társadalmi termékének 1,2-1,4%-a) nagyobb mértékben érvényesüljenek, igenis szükség van a mozgástér-bővítéssel kapcsolatos történelmi tapasztalatok és a mélyen gyökerező örökség mozgósítására. Másik előnyünk abban rejlik, hogy évszázadokon keresztül éltünk együtt más népekkel, más kultúrákkal, vallásokkal, etnikumokkal, értékrendekkel. Ez nem csupán a 21. század folyamataiba való sikeres bekapcsolódást segítheti elő, hanem jelentős hozzájárulás egy olyan Európa kialakításához is, amely a globalizáció körülményei közepette éppen a belső kohéziót nem veszélyeztető, a versenyképességet erősítő sokszínűségben tudja megfogalmazni sajátos „értékrendjét”, világnézetét más térségek és versenytársak homogenizáló törekvéseivel és hajlamával szemben.

SOK SIKERT, MAGYARORSZÁG,
SOK SIKERT, EURÓPA!

Rácz Margit

Valósággá vált álom?

2004. május 3-án hétfőn már úgy indul az élet Magyarországon, hogy az Európai Unió teljes jogú tagja vagyunk. Nyilvánvaló, hogy uniós tagságunk első munkanapján a kis- és nagyvállalatoknak, a gazdag és szegény régióknak úgy kezdődik a hét, ahogy az előzők is. Mégis elkezdődik május 3-ával valami, amit még nem lehet érzékelni. A kérdés az, hogy mikor válik a magyar lakosság különböző csoportjai számára közvetlen élménnyé az EU-tagság.

Akik pályáztak, azok találkozni fognak a brüsszeli eurokrácia tagjaival mint a projekt megvalósulását ellenőrző, esetenként „kukacos” hivatalnokokkal. Az sem kizárt, hogy a versenytársak vagy a leendő versenytársak egy adott piaci szegmens megszerzéséért fel fogják jelenteni azt a magyar céget, amely nem felel meg az egységes belső piac szabályainak. Az is várható, hogy a kiutazó fokozatosan érzékelni fogja az átjárható határok áldását.

Mindez azonban hetekig, akár hónapokig is várthat magára. Azért lehet egy kicsit ünnepelesebben is szólni arról, hogy micsoda munka és mennyi várakozás előzte meg ezt a május harmadikát. Már a 80-as évek közepén igyekezett a magyar kormány szerződéses kapcsolatot keresni az Európai Közösséggel, miközben a KGST tagja volt, és a Szovjetunió nem tette ugyanezt. A rendszerváltás első pillanataitól valamilyen függetlenné vált közép-kelet-európai ország frissen megválasztott kormánya Brüsszel felé tekintett, és abba az integrációba akart minél előbb bekerülni. Az első lépés a társulási szerződés volt, ami egy tízéves folyamat eredményeként liberalizálta a kereskedelmet köztünk, azaz Magyarország és a közösség tagországai között. Ez alatt a tíz év alatt intézményes kapcsolatok is kiépültek az Európai Bizottság és a magyar közigazgatás között. 1998-tól kezdődően pedig megindultak a csatlakozási tárgyalások.

Ekkor a korábban már érzékelt tény valósággá vált, nevezetesen az, hogy mi erősebben akarunk a tizenötök közé tartozni, mint ahogy ők befogadni akarnak minket. Ennek mindenek előtt az volt az oka, hogy a tizenötök átlagához képest mi szegény országnak számítottunk, és politikai kényszer sem volt felvételünkre. Így aztán nem túl bőkezű az a támogatás, amiben indulásként részesít bennünket az Európai Unió. De 2005-től megindulnak a tárgyalások a következő hétéves időszak közös költségvetéséről. Ebben már a tíz új csatlakozó is részt vesz majd, és igyekeznek az integráció teljes jogú tagjaként érvényt szerezni érdekeinek.

Mi tízen nem az unió dinamikus fejlődésének időszakában lépünk be a közösségbe. Ezért nagyon ügyesnek kell lenni ahhoz, hogy már rövid távon is komoly pótlólagos növekedési esélyeket hozzon a tagság. Ehhez sikeres gazdaságpolitikát kell folytatni, mert a közösségi támogatások mellett egyre nagyobb szerepet kell kapnia az EU egységes belső piacán az újonnan csatlakozóknak, és így a Magyarországra is beáramló tőke. Ennek elsődleges hajtóereje az lehet, hogy az újonnan csatlakozóknál mint telephelyen alacsonyabbak a költségek. Ez még sokáig így lehet, miközben a GDP és a termelékenység dinamikus növekedése adta lehetőségek között megkezdődik a bérfelzárkózás is. Az az unió, amibe mi belépünk, a tagországok gazdasági teljesítményét tekintve elég nagy divergenciát mutat. Vannak gyorsan fejlődő és a nemzetközi versenyben sikerrel helytálló tagországok, épp úgy, mint halogatótt reformkényszerek okán rövid és talán még középtávú

növekedési esélyekkel sem rendelkező tagországok. Sajnos ezek közé tartozik a közös költségvetés legnagyobb nettó befizetője, Németország is.

2000-ben Lisszabonban a tagországok miniszterelnökei elfogadtak egy tízéves stratégiai tervet, arra vonatkozóan, hogy 2010-ben az Európai Unió legyen a világgazdaság legdinamikusabban fejlődő régiója, ahol a foglalkoztatás magas színvonalú, az oktatás és a termelés pedig nemzetközileg a legversenyképesebb. 2004 elején ennek a versenyképes és dinamikus fejlődésnek az unió egészét tekintve a nyomai sem látszanak. Néhány tagország esetében azonban (ilyen például Dánia vagy Finnország) minden lehetőség meg van arra, hogy a már jelenleg is figyelemre méltó teljesítményét fokozza az évtized hátralévő részében. Magyarországnak ezen versenyző gazdaságpolitikájú országok közé kell sikerrel beilleszkednie. Nem kicsi a feladat, de azért végrehajtható. Különösen akkor, ha parlamenti egyetértés mellett átgondolt, középtávú gazdasági stratégiája is lesz az országnak, ami a telephelyi versenyelőnyök kialakításán túl a nagy ellátórendszerek reformját is meg tudja valósítani, és társadalmi konszenzust tud létrehozni a munkaadók, a munkavállalók és az állam között.

ESEMÉNYEK

2004 februárjában vendégünk volt Libor Zidek, a brnoi egyetem adjunktusa, az intézetünk által 2004-ben indított külföldi ösztöndíjas program első résztvevője. Budapesti munkája során archivumunkat egy a versenyképességről írt tanulmányal gazdagította. A cseh vendégkutató 2004. február 10-én a VKI tárgyalójában előadást tartott a csehszlovák gazdaság XX. századi történetéről; prezentációját vita zárta. Libor Zidek tanulmánya hamarosan megjelenik a VKI Working Papers sorozatában. (A 2004 januárjával meghirdetett, havi ösztöndíjat kínáló lehetőséget az intézet elsősorban közép-európai, illetve kelet-európai kutatók számára írta ki. A pozitív elbírálás mindenkor feltétele a választott témában való jártasság mellett egy tanulmány elkészítésének vállalása. Így a külföldi kutatóknak nem csak a helyi kutatókkal való együttműködés lehetősége adatik meg, hanem a munkaanyag vitájára is alkalom nyílik.)

Február 3-án külső résztvevők bevonásával aktuális témát feszegető eseményre került sor a VKI-ban. A résztvevők megvitatták „A külföldi működőtőke-beruházások és a technológiatranszfer új tendenciái” című OKTK-kutatás (vezetője Farkas Péter) záró tanulmányának legfontosabb megállapításait. A vitán a téma elméleti és magyarországi gyakorlatát érintő legfontosabb kérdések kerültek napirendre. Ilyen például a transzfer értelmezése, a mai magyar gazdaság atomizált állapota (a vállalatok 95%-a mikrovállalat), a versenyképesség kritériumai, a magyar kutatás-fejlesztés állapotának elemzése.

A résztvevők kulcsfontosságú ajánlasként fogalmazták meg a magyar gazdaságpolitika számára, hogy meg kell teremteni-e a feltételeket, ahhoz hogy az itthoni tudásból, értékteremtő képességből minél több maradjon országunkban, saját hosszú távú fejlődésünk érdekében. A rendezvényen olyan magyar cégek képviselői is részt vettek, amelyek beszállítói tevékenységük révén gyakorlati szemszögből mutattak rá a téma legfontosabb összefüggéseire.

Február 9-én nagy érdeklődést kiváltó sajtótájékoztatót tartottunk a rövid távú világgazdasági kilátásokról és a század első évtizedeiben várható új tendenciákról. Simai Mihály előadása után Inotai András beszélt a bővülő Európai Unió politikai és gazdasági perspektíváiról.

Február 18-án intézetünk képviseletében Meisel Sándor vett részt egy szűk körű szakmai megbeszélésen a finn nagykövetségben. A rendezvényre abból az alkalomból került sor, hogy Budapestre látogatott Antti Kuosmanen, a finn külügyminisztérium külgazdasági osztályának vezetője, aki a magyar gazdaságról és a küszöbön álló EU-csatlakozásról érdeklődött magyar partnereinél. Kollégánk a magyar külkereskedelem belépésünk után várható kilátásairól és esélyeiről tartott előadást a rendezvényen.

Február 18-án vendégünk volt Rolf Hasse professzor, aki a német nyelvű Andrassy Gyula Egyetem meghívására jött Budapestre. Magyarországi tartózkodását felhasználta arra is, hogy régi kapcsolataira tekintettel ellátogasson a VKI-ba. A vele folytatott megbeszélésen a német gazdasági reformok megvalósíthatóságáról és a német Európa-politika súlypontjairól beszélgettünk.

2004 március 25-én intézetünkben nagyszámú hallgatóság előtt tartott előadást Valerij Heyets, ukrán akadémikus, az Ukrán Tudományos Akadémia Gazdaságprognosztizáló Intézetének vezetője, elnöki tanácsadó. Heyets professzor előadásában, melynek címe „Ukrajna gazdaságának állapota és fejlődésének stratégiája a globalizáció feltételei között”, áttekintést adott az ukrán gazdaság jelenlegi helyzetéről, aktuális problémáiról, valamint jövőbeli perspektíváiról.

Március 25-én intézetünk kutatói az ITD, a Magyar Befektetési és Kereskedelemfejlesztési Közhasznú Társaság meghívására részt vettek egy kétoldalú megbeszélésen. A találkozót az ITD részéről Melega Tibor, a felügyelőbizottság elnöke még februárban kezdeményezte egy a VKI-ban 2003 decemberében a gazdasági versenyképességről készült műhelytanulmány (a tanulmány fellelhető a www.vki.hu/mt/mh-53.pdf címen) apropójából, ami az intézetben készül, a Miniszterelnöki Hivatal megbízásából folyó projekt *interim report*-ja volt. A projekt címe, melyet az MTA Világgazdasági Kutatóintézet és az MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont által alkotott konzorcium valósít meg, „Magyarország gazdasági versenyképességének erősítése”. A megbeszélésen szó esett az esetleges együttműködés lehetőségéről, lévén az intézet kutatói szakmai háttérrel, az ITD munkatársai pedig gyakorlati ismereteikkel segíthetnék elő a sikeres együttgondolkodást, a közös munkát. Rendkívül hasznos lenne, ha a jövőben az intézetben készülő tanulmányok megvitatása, a kutatási eredményeknek a közigazgatás egyes szintjein történő felhasználása együttműködés keretében valósulhatna meg.

Április 15-én került sor a harmadik külföldi ösztöndíjas, Andreea Vass (Román Gazdaságkutató Intézet) tanulmányának vitájára, melynek címe „Trade Approach vs. Development Approach on CEEC Convergence under the Competitive Pressures of EU Integration”. Ebben a versenyképesség nemzetközi összehasonlításával foglalkozik, illetve Románia relatív pozíciójának alakulását taglalja.

2004. május 4-én Dragoljub Stojanov, boszniai vendégkutató, a sarajevói és a rijekai egyetem professzora tartott előadást „Bosnia – a Frankenstein Country?” címmel. Ugyanezen a napon a finn követség kérésére intézetünk fogadott egy gazdasági újságírókból álló 15 fős küldöttséget. A vendégek két fő témában kaptak tájékoztatást: az uniós tagsággal kapcsolatos magyar várakozásokról, illetve a magyar munkaerőpiacról.

Szintén május 4-én került sor a lassan lezáruló hároméves NKFP-projekt, „Az Európai Unió előtt álló stratégiai feladatok” eredményeinek bemutatására a sajtó előtt. A négy kutatóintézetet átfogó interdiszciplináris munka eredményeiről rövid írásos összefoglaló is készült.

ÚJDONSÁGAINK

Vélemények, Kommentárok, Információk

- No.72 Szanyi Miklós: Állami támogatás és uniós csatlakozás: szavak és tények
- No.73 Szemlér Tamás: Az Európai Bizottság javaslata a 2007–2013 közötti új középtávú költségvetési keretéről. Jelentős változtatási tervek – ösztűz alatt és előtt
- No.74 Ludvig Zsuzsa: Oroszország és az Európai Unió közeledés vitákkal tarkítva
- No.75 Inotai András: Szükség van-e úttörő csoportra a kibővülő Európai Unióban?
- No.76 Ludvig Zsuzsa: Az első Putyin-ciklus mérlege és a második perspektívái
- No.77 Mészáros Klára: Elnökválasztás Tajvanon – a szavazatokat újra számlálják
- No.78 Wisniewski Anna: Kormányválság Lengyelországban
- No.79 Szigetvári Tamás: Ciprus: ugyanaz és mégis más
- No.80 Inotai András: Az új Európa születése. Gondolatok az európai jövőről

Kihívások

- No.169 Fóti Klára: A szegénység enyhítéséért – helyzetkép és javaslatok. (Az azonos című, a humán fejlettségről szóló országjelentés főbb megállapításai)
- No.170 Kőrösi István: Ausztria az Európai Unióban. Érdekeltsége a kibővítésben. Az osztrák gazdaság helyzete a XXI. század elején
- No.171 Artner Annamária: A magyar kis- és középvállalatok és a külföldi tulajdonú cégek közötti együttműködés jellemzői a műszaki fejlődés szempontjából
- No.172 Buzás Sándor: Brazília 2003: Valami elkezdődött?!
- No.173 Farkas Péter: Növekvő feszültségek árán. Fellendülőben a világgazdaság
- No.174 Weiner Csaba: Oroszország gazdasága a XXI. század elején

Műhelytanulmányok

- No.51 Artner Annamária: Írország hivatalos fejlesztési támogatási politikája, különös tekintettel a környezetvédelemre
- No.52 Éltető Andrea: Integráció és nemzetközi versenyképesség – a magyar gazdaság esélyei
- No.53 Artner Annamária – Csáki György – Inotai András – Szalavetz Andrea: Gazdasági versenyképesség a 21. században
- No.54 Artner Annamária: Globalizációkritika a világban. Az „antiglobalizációs” mozgalmak céljai és tevékenysége
- No.55 Kőrösi István: Ausztria az Európai Unióban. Érdekei a 2004. évi kibővítésben
- No.56 Simai Mihály: A világgazdaság a XXI. század első évtizedében
- No.57 Bakács András: Versenyképesség-koncepciók

Working Papers

- No.141 Miklós Szanyi: An FDI-Based Development Model for Hungary – New Challenges?
- No.142 Andrea Szalavetz: Peripheral Participants in Global Production Networks. Changing Dynamics in the Transformation from Industrial to Intellectual Capitalism

Amennyiben felkeltettük érdeklődését kiadványaink iránt, forduljon intézetünk munkatársához:

Varga Istvánné

telefon: 224-6707, fax: 224-6766

e-mail: vgyorgyi@vki.hu

illetve publikációink megtalálhatók, letölthetők a

www.vki.hu weboldalon

